

РОЗПОВСЮДЖЕННЯ НЕЛЕГАЛЬНИХ ВИДАНЬ У МИКОЛАЄВІ В 1905 Р. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

На основі архівних і документальних джерел у повідомленні розглядається проблема розповсюдження нелегальних видань у Миколаєві в 1905 р.

Ключові слова: нелегальні брошури, газети, листівки, розповсюдження, організації, групи.

На основании архивных и документальных источников в сообщении рассматривается проблема распространения нелегальных изданий в Николаеве в 1905 г.

Ключевые слова: нелегальные брошюры, газеты, листовки, распространение, организации, группы.

On the basis of archival and documentary sources the article highlights the problem of distribution of illegal editions in Mykolaiv in 1905.

Key words: illegal brochures, newspapers, leaflets, distribution, organizations, groups.

У період революційних подій 1905-1907 років у Миколаєві відбулися події, які увійшли в історію визвольної боротьби трудящих проти царського самодержавства яскравою сторінкою. Вони дістали належне висвітлення в численних архівних джерелах. Зокрема в обласному архіві збереглося чимало матеріалів, що розповідають про страйковий рух миколаївського пролетаріату, підтримку ним повсталих матросів броненосця «Князь Потемкин-Таврический», що прибув до Одеси, барикадні бої робітників з царськими військами та поліцією, революційний виступ трудящих у грудневі дні 1905 року.

Революційні соціал-демократи Миколаєва розгорнули активну діяльність по щодо мобілізації трудящих на боротьбу з самодержавством. Широко в місті розповсюджувалися листівки, газети та інша нелегальна література, що закликали робітників та мешканців міста до боротьби та організації страйків, солдатів і матросів – виступити разом з робітничим класом проти царату. Вони є цінним джерелом для показу ролі нелегальних організацій у революційній боротьбі трудящих міста. Серед них листівки, що видані місцевим комітетом об'єднаних соціал-демократичних організацій РСДРП та іншими партіями, а також різноманітна друкована література революційного змісту.

Документи про поширення в Миколаєві та його околицях нелегальних видань сконцентровано, головним чином, у відповідних фондах. Це здебільшого матеріали про слідство в справах осіб, звинувачених у зберіганні та розповсюдженні листівок, газет, брошур. У фондах є відомості про діяльність революційних

організацій і вилучення при їх арешті нелегальних видань. Крім того, в архіві зберігаються рапорти приставів поліцейських дільниць Миколаєва, повідомлення місцевого поліцеймейстера про велику кількість нелегальної літератури, вилученої під час регулярних обшуків, що проводилися поліцією в робітничих кварталах, а також знайденими городовими та двірниками на вулицях і майданах, у скверах і парках, біля заводів і військових частин, на ринку та біля релігійних установ. Назви нелегальних видань подаються українською мовою.

В існуючій літературі з історії Миколаєва питання про розповсюдження нелегальних видань у місті в період революційних подій 1905 року не відображено [1]. Автор у даному повідомленні намагається в деякій мірі надолужити цю прогалину. Це тим більш важливо і необхідно, оскільки революційні організації краю і особливо Миколаєва займалися не лише видавництвом, але й активно розповсюджували свою підпільну літературу, а також інших організацій.

Найбільш оперативною і дієвою формою по пробудженню революційних настроїв у робітників були листівки. У той період вони вже носили диференційований характер і адресувалися безпосередньо до робітників, робітниць, солдатів, пекарів тощо. Їх поява завжди відповідала особливому стану суспільства, активізації його політичного життя. Саме листівки – тексти особливого змісту служили не лише засобом швидкого розповсюдження інформації соціального чи політичного призначення, але й були розраховані на масове використання нелегальними політичними організаціями, групами, осередками, що потребували швидкого розповсюдження потрібної

інформації. Політичні листівки виконували в суспільстві як агітаційно-пропагандистські, так і виховні функції. Видання і розповсюдження листівок, що розпочалося ще в 1901-1902 роках, спочатку в кількості декількох десятків чи сотень, згодом за короткий термін їх тираж інколи сягав декількох тисяч. Якщо раніше із деяких десятків чи сотень розповсюджених революціонерами листівок, можна було надіятись, що до робітників дійдуть і будуть ними прочитані десяток-другий, не більше. Тепер сотні, тисячі революційних листівок поглинались без залишку, причому мабуть 9/10 з них не лише прочитувались, але й зачитувались до дірок. Газета, яка в минулому вважалась у трудящих колах справою «панською» і випадково потрапляла під руку, в кращому випадку вживалась «на цигарки». Тепер – бережливо, навіть любовно розправлялась, передавалась грамотію, і натовп, затамувавши подих слухав, що робиться в країні чи світі.

Про те, які нелегальні видання були виявлені в Миколаєві, і якою була їх кількість за 1905 рік подано в таблиці. За попередніми підрахунками тут було виявлено 18 газет, 40 брошур та 129 листівок різних найменувань. Так, зокрема в січні було виявлено 199 екземплярів нелегальних видань. Найчастіше розповсюджувались листівки «До всіх робітників м. Миколаєва» місцевого комітету РСДРП (151 прим.) та «Остання карта царизму і завдання суспільства» (26 прим.). У першій листівці мова йшла про не обхідність робітникам міста підтримати петербурзьких робітників загальним страйком. «*Настав час народу сказати своє могутнє слово, – підкреслювалося в листівці, – і одним ударом покласти край самодержавству, добитися вільного народного правління, добитися демократичної республіки*» [2, с. 43]. У січні розповсюджувались листівки з такою ж назвою, але з іншим змістом, які теж закликали робітників Миколаєва приєднатися до вимог пролетарів столиці [2, с. 55, 56]. Листівка «До всіх робітників м. Миколаєва» розповсюджувалась і в наступні місяці.

Досить активно нелегальні листівки в Миколаєві розповсюджувалися з нагоди дня міжнародної солідарності трудящих Першого Травня. Так, у квітні тут було виявлено понад 553 нелегальних видань, у тому числі: брошури «Зовнішня і національна політика Миколи II», «На Перше Травня» і листівки «Наші політичні завдання», «Політика насильства та обману», «Перше Травня» (2 000 прим.), «Підсумки 1 Травня» (4 000 прим.) та інші. Зокрема в листівці «До всіх робітників і робітниць м. Миколаєва», що вийшла 28 квітня, соціал-демократи повідомляли, що цей день для робітників має подвійне значення. Він не лише зробить огляд нашій армії, але й покаже, як ми боремося за політичну свободу. Боротьба наростає і міцніє, вона охопила всю країну. «*Вийдемо струнками рядами на вулицю і грізно і сильно заявимо свої вимоги... Не з ... петицією до царя вийдемо ми, підемо під червоним прапором соціал-демократії із зброєю в руках*», – наголошувалося у листівці [2, с. 106–108]. Першотравневий страйк, що його намагались провести робітники, не здійснився. Поліції вдалося 29 квітня заарештувати організаторів

страйку і вилучити в них 511 нелегальних першотравневих листівок [3, арк. 66].

Крім указаних у таблиці нелегальних видань, більшість яких були випущені Комітетом об'єднаних соціал-демократичних організацій міста, були видані ним і такі листівки, як: «Російська соціал-демократична робітничка партія» (січень, лютий), «Товариші!» (лютий), «До пекарів м. Миколаєва» (кінець березня), «До всіх прикажчиків і службовців м. Миколаєва», «До всіх робітників і робітниць фабрики АГА» (травень), «Російська соціал-демократична робітничка партія» (червень) та «До всіх робітників і робітниць Миколаєва. Про демократичну республіку» (липень). Обидві останні листівки були видані по 4 000 примірників кожна [2, с. 52, 66, 94, 165, 167, 207, 222].

На широке розповсюдження нелегальних листівок і їх роль у розгортанні революційної боротьби змушене було в серпні 1905 року звернути увагу Міністерство внутрішніх справ. Особливо помітну роль у розвитку нинішнього руху, вказувалося у міністерському документі, відіграла провінційна преса, яка стояла найближче до населення і своїми описами життєвих подій, що відбувалися, надавали в очах населення найбільшу конкретність. Як неодноразово було помічено, повідомлялось далі, саме провінційні періодичні видання вміщували найбільш конкретні описи різних проявів революційного і аграрного рухів, безпорядків на фабриках і випадків сутічок населення з поліцією та військами [4, арк. 9].

Миколаївські революціонери видавали листівки і безпосередньо до солдатів місцевого гарнізону, зокрема: «Солдати, матроси і козаки» (листопад), «Брати солдати!» (грудень) [2, с. 321, 331]. У листівках вони закликали військових разом з робітниками і селянами боротися проти самодержавства. Завдання революціонерів у той час полягало в продовженні усної та друкованої агітації і пропаганди у широких масах, у тому числі і серед військових, щоб наблизити момент, коли перед революційним натовпом опустяться солдатські гвинтівки, і з солдатських лав роздасться привітний клич: «Хай живе народ!», «Хай живе свобода!». І цей заклик буде похоронним гімном сучасному самодержавству [5, арк. 331].

Нелегальні видання відігравали роль не лише агітатора і пропагандиста, але й організатора мас. Саме завдяки широкій листковій пропаганді в Миколаєві з 15 лютого до 6 березня відбувся страйк робітників Французького, Чорноморського, Уманського заводів і вокзалу. Під час страйку робітники вимагали встановлення 8-годинного робочого дня, відміни штрафів, покращення санітарних умов, свободи слова, спілок, друку. Їхні вимоги були частково задоволені [2, с. 610, 611]. Під впливом усної та друкованої пропаганди відбувся і грудневий страйк. Так, 13 грудня біля суднобудівного заводу зібралися робітники Чорноморського заводу, залізничних майстерень, робітниця з казенно-очисного складу. Над страйкарями майорів червоний прапор. Оратори закликали присутніх підтримати загальний страйк, цим страйком вони висловили солідарність загальному виступу робітників і закликали ще активніше готуватися до революційної боротьби з самодержавно-

поміщицьким ладом. На мітингу було присутніх 1 000 чоловік [6, арк. 500, 501].

Матеріали Миколаївського архіву про немеркнучі сторінки революційних подій періоду 1905-1907 років широко використовуються в наукових та краєзнавчих цілях. Вони, зокрема, включені до низки документальних

видань і монографій, на їх базі підготовлено багато наукових статей та повідомлень, радіо- і телепередач. Введення в науковий обіг нових джерел сприятиме створенню широкої панорами боротьби робітників і селян за землю, волю, крашу долю.

Таблиця 1*

Дата виявлення нелегальних видань	Найменування нелегальних видань	Місце виявлення нелегальних видань	К-сть прим.
2 січ.	листівка «До всіх робітників і робітниць м. Миколаєва»	вул. Херсонська	2
5 січ.	листівка «Порт-Артур і Ляоян»	вул. Херсонська	2
	листівка «До запасних»	вул. Херсонська	1
7 січ.	листівка «До всіх робітників і робітниць м. Миколаєва»	міська управа	6
8 січ.	листівка «Остання карта царизму і завдання суспільства»	приміщення міських зборів	15-20
1 січ.	листівка «Остання карта царизму і завдання суспільства»	місто	7
12 січ.	листівка «Остання карта царизму і завдання суспільства»	міська поштова скринька	1
17 січ.	листівка «Порт-Артур і Ляоян»	біля театру Шеффера	1
	листівка «До всіх робітників м. Миколаєва»	місто	7
	газета «Іскра»	місто	1
	листівка «До всіх робітників м. Миколаєва»	місто	11
18 січ.	листівка «До всіх робітників м. Миколаєва»	біля прохідної суднобуд. заводу	4
21 січ.	листівка «До всіх робітників м. Миколаєва»	біля суднобуд. і Чорномор. заводів	125
23 січ.	листівка «До всіх робітників м. Миколаєва»	біля Чорномор. заводу	3
26 січ.	листівка «Новий міністр»	суднобуд. завод	2
	листівка «До всіх робітників м. Миколаєва»	суднобуд. завод	1
27 січ.	листівка «Пролетарі всіх країн, об'єднуйтеся!»	місто	декілька
	листівка «До всіх робітників м. Миколаєва»	ріг вул. Херсонської і Фалейської	1
	листівка «Пролетарі всіх країн, об'єднуйтеся!»	ріг вул. Рибної і Глазенапівської	1
28 січ.	листівка «До всіх робітників м. Миколаєва»	вул. Херсонська	1
30 січ.	листівка «Відповідь пану Нейдгардту»	вул. Херсонська	2
2 лют.	листівка «До всіх робітників м. Миколаєва»	р-н Одеської частини	6
8 лют.	листівка «До всіх робітників і робітниць м. Миколаєва»	вул. Соборна	9
9 лют.	листівка «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!»	біля пекарні Фрішена	3
	листівка «До всіх робітників і робітниць м. Миколаєва»	місто	7
12 лют.	брошура «Соціал-демократичні перемоги і буржуазно-демократичні реванші Мартинова»	біля вокзалу	20
	листівка «Хто повинен перемогти»	біля вокзалу	73
	листівка «Робітнича справа Мартинова»	Орлянський Б. Г.	26
	листівка «У що обходиться російському народу війна»	біля вокзалу	24
	брошура «Маніфест Комуністичної партії» К.Маркса і Ф.Енгельса»	Орлянський Б. Г.	11

* Джерела таблиці: ДАМО, ф.221, оп. 4, спр. 148, арк. 66, 68-70, 72, 73; ф. 229, оп. 4, спр. 142, арк. 291, 378, 408, 409, 424, 442, 477, 494; спр. 143, арк. 15, 19, 44, 52, 95, 210, 395, 414, 416, 472, 473, 511, 512; спр. 145, арк. 23; спр. 146, арк. 4, 10, 21, 32; спр. 148, арк. 4-8, 10, 11, 13, 15-18, 20-24, 26-32, 34, 35, 37, 40, 41, 43, 44, 47-52, 62, 66, 68-72, 75-80, 86-95, 98-100, 103, 104, 107, 108, 110, 112-114, 116-118.

Випуск 7

	листівка «Дві Європи»	Орлянський Б. Г.	66
	листівка «Ліберали і соціалісти»	біля вокзалу	2
	листівка «Месник»	біля вокзалу	8
	брошура «Червоний прапор в Росії. Нариси історії російського робітничого руху»	Орлянський Б. Г.	18
	листівка «З приводу подій в Санкт-Петербурзі»	Гмирьов О. М.	1
	листівка «Слово і справа російського самодержавства»	Гмирьов О. М.	34
	листівка «До всіх робітників і робітниць м. Миколаєва»	Гмирьов О. М.	34
	листівка «Купля-продаж»	Гмирьов О. М.	36
	листівка «До всіх робітників і робітниць м. Миколаєва»	Гмирьов О. М.	34
	листівка «Політичний огляд»	Гмирьов О. М.	1
	листівка «До всіх робітників м. Миколаєва»	Гмирьов О. М.	2
14 лют.	листівка «Початок революції в Росії»	театр Шеффера	50
	листівка «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!»	ріг вул. Соборної і Пограничної	1
16 лют.	листівка «Початок революції в Росії»	майстерня Портової дільниці	1
	брошура «Хто повинен перемогти»	набережна комерц. порту	1
	брошура «Доповідь делегатів Російської соціал-демократичної партії»	вул. Католицька, 24	1
	листівка «Початок революції в Росії»	р-н Москов. частини	1
22 лют.	листівка «До всіх»	між техн. училищем і вокзалом	2
23 лют.	листівка «До запасних»	Мельниченко А. Г.	1
	брошура «Хто повинен перемогти»	Мельниченко А. Г.	1
25 лют.	листівка «Від чого безробіття і де вихід»	рубка пароплаву «Потемкин»	174
	газета «Російська соціал-демократична робітничка партія»	рубка пароплаву «Потемкин»	259
	листівка «Дворянська реформа і всенародна революція»	рубка пароплаву «Потемкин»	80
	газета «Вперед»	рубка пароплаву «Потемкин»	7
	листівка «Перший крок»	рубка пароплаву «Потемкин»	26
	листівка «У що обходиться народу війна»	рубка пароплаву «Потемкин»	1
27 лют.	листівка «До всіх робітників м. Миколаєва»	біля Флотських казарм і на Воєнному ринку	25
2 берез.	листівка «До всіх робітників м. Миколаєва»	вул. Херсонська	11
	листівка «До солдатів»	р-н Одеської частини	2
3 берез.	листівка «Пролетарі всіх країн, єднайтесь!»	вул. Сінна	1
	листівка «До всіх робітників м. Миколаєва»	вул. Шосейна	1
10 бере з.	листівка «Пора закінчувати»	суднобуд. завод	2
12 бере з.	листівка «До солдатів»	вул. Шосейна	3
	листівка «До солдатів»	ріг вул. Спаської і Артилерій- ської	15
	листівка «До всіх робітників м. Миколаєва»	суднобуд. завод	1
	газета «Соціал-Демократ»	суднобуд. завод	1
	газета «Рабочая газета» № 2	суднобуд. завод	1

	лістівка «Пора закінчувати»	Чорномор. завод	1
	лістівка «До солдатів»	р-н Одеської частини	20
13 берез.	лістівка «Робітничка партія»	Воєнний ринок	5
	лістівка «До всіх робітників м. Миколаєва»	біля механічно-технічного училища	1
	лістівка «В бій за свободу»	ріг вул. Ковальської і провулку «А»	2
14 берез.	лістівка «В бій за свободу»	Адміралтейство	2
26 берез.	брошура «Солдатська пам'ятка»	рядовий Бекетов І. П.	49
27 берез.	брошура «Солдатська пам'ятка»	Спектор Б. М.	200
6 квіт.	брошура «Зовнішня і національна політика Миколи II»	Центнер Х. Л.	1
	лістівка «Наші політичні завдання»	Центнер Л. Х.	1
	лістівка «Досить крові»	Центнер Л. Х.	1
13 квіт.	лістівка «Політика насилля та обману»	вул. Адміралтейська	1
28 квіт.	лістівка «Перше Травня»	біля суднозаводу	1
29 квіт.	лістівка «Перше Травня»	Рабінович К.	511
	брошура «На Перше Травня»	Рабінович К.	9
30 квіт.	лістівка «Наші завдання»	біля готелю «Китай»	12
	лістівка «Перше Травня»	вул. Морська	15
3 трав.	лістівка «Перше Травня»	фельдфебель Козлова П.	7
11 трав.	лістівка «До всіх робітників і робітниць м. Миколаєва»	вул. 5-а Слобідська, 3	32
12 трав.	брошура «До всіх солдатів і матросів м. Миколаєва»	Воєнний ринок	4
	лістівка «До всіх робітників і робітниць м. Миколаєва»	вул. Садова	5
16 трав.	лістівка «До всіх робітників і робітниць м. Миколаєва»	вул. перша Воєнна	1
20 трав.	брошура «До всіх солдатів і матросів м. Миколаєва»	біля докових майстерень	1
21 трав.	лістівка «До всіх робітників і робітниць м. Миколаєва»	вул. Наварінська	2
	брошура «До всіх солдатів і матросів м. Миколаєва»	місто	1
30 трав.	лістівка «До всіх робітників і робітниць м. Миколаєва»	вул. Садова	3
	лістівка «До всіх робітників і робітниць м. Миколаєва»	вул. Таврійська	2
	лістівка «До всіх торгово-промислових службовців»	вул. Таврійська	1
	брошура «До сільської бідноти»	вул. Таврійська	1
31 трав.	лістівка «До товаришів Чорноморського заводу»	вул. Соборна	1
3 черв.	лістівка «До робітників Чорноморського заводу»	поштова скринька	
4 черв.	лістівка «Геть війну»	шрапнельна майстерня	1
6 черв.	лістівка «До всіх робітників і робітниць м. Миколаєва. Загибель Балтійської ескадри»	вул. Привокзальна, 13	1
7 черв.	лістівка «До всіх робітників і робітниць м. Миколаєва»	урочище Спаське	13
	лістівка «До солдатів»	урочище Спаське	10
8 черв.	лістівка «Порт-Артурські сидіння»	біля дачі Кудрявцева	1
	лістівка «Початок революції в Росії»	біля дачі Кудрявцева	19
	брошура «Казка про царя Акакія Юродивого»	біля дачі Кудрявцева	2
16 черв.	лістівка «До всіх робітників і робітниць м. Миколаєва»	біля суднобуд. заводу	20
28 черв.	брошура «До всіх солдатів і матросів м. Миколаєва»	р-н Московської частині	2
30 черв.	лістівка «Пролетарі всіх країн, єднайтесь!»	Заславська Р.	1
	газета «Пролетарій»	Заславська Р.	1
1 лип.	брошура «До всіх солдатів і матросів м. Миколаєва»	вул. Нікольська	1

Випуск 7

	листівка «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!»	р-н Московської частини	10
	брошура «До всіх солдатів і матросів м. Миколаєва»	р-н Московської частини	1
	листівка «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!»	вул. Спаська	4
2 лип.	листівка «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!»	док суднобуд. заводу	3
3 лип.	листівка «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!»	вул. Спаська	63
	листівка «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!»	ріг вул. Спаської і М.Морської	4
	брошура «До всіх солдатів і матросів м. Миколаєва»	біля казарм Флотського екіпажу	30
5 лип.	листівка «До всіх робітників і робітниць м. Миколаєва»	місто	1
7 лип.	листівка «Травневі вимоги»	механіко- технічне училище	5
	листівка «У боротьбі здобудеш ти право своє»	механіко- технічне училище	1
8 лип.	газета «Соціал-Демократ» № 6	поштова скринька	1
10 лип.	брошура «До всіх солдатів і матросів м. Миколаєва»	вул. Нікольська	8
	листівка «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!»	вул. Нікольська	6
11 лип.	брошура «До всіх робітників і робітниць м. Миколаєва про демократичну республіку»	місто	4
16 лип.	листівка «До всіх робітників і робітниць м. Миколаєва»	місто, під час обшуку	94
	брошура «До всіх солдатів і матросів м. Миколаєва»	місто, під час обшуку	30
	листівка «Султан турецький»	місто, під час обшуку	4
	листівка «Нові царські милості»	місто, під час обшуку	1
	брошура «Громадянам маніфест і рескрипт 18 лютого і завдання революції»	місто, під час обшуку	1
	листівка «Резолюція прийнята на III з'їзді РСДРП»	місто, під час обшуку	1
	листівка «Повідомлення про другий черговий з'їзд»	місто, під час обшуку	1
	брошура «Ерфуртська програма»	місто, під час обшуку	1
	газета «Соціал-Демократ» (січень)	місто, під час обшуку	1
	газета «Соціал-Демократ» (лютий)	місто, під час обшуку	1
20 лип.	брошура «Мілітаризм і робітничий клас»	Колчинський М.	1
25 лип.	листівка «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!»	Дяков Д. І.	1
29 лип.	листівка «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!»	тер. Французького заводу	1
1 серп.	листівка «Нові царські милості»	вул. Лєскова	4
4 серп.	брошура «Ерфуртська програма»	місто	4
	брошура «Доповідь делегації РСДРП»	місто	1
	газета «Пролетарій» № 7 (10 липня)	місто	1
5 серп.	брошура «Програма-мінімум РСДРП»	вул. 1-ша Безіменна, 32	4
	листівка «Нові царські милості»	вул. 1-ша Безіменна, 32	99
	брошура «Другий з'їзд РСДРП»	вул. 1-ша Безіменна, 32	1
	газета «Пролетарій» № 7 (10 липня)	вул. 1-ша Безіменна, 32	1
12 серп.	листівка «Жлятва»	біля міських скотобоєн	1
13 серп.	листівка «Жлятва»	вул. 3-тя Воснна	
14 серп.	листівка «До громадян м. Миколаєва»	Вагін В.	30
	листівка «До громадян м. Миколаєва»	Теплицький І. З.	декільк а
15 серп.	брошура «Солдатська пам'ятка»	вул. Одеська	13

	брошура «Солдатська пам'ятка»	вул. Столярна	2
	брошура «На Перше Травня»	вул. Столярна	1
16 серп.	лістівка «До всіх робітників і робітниць м. Миколаєва. Загибель Балтійської ескадри»	Дубина К. Г.	5
	лістівка «Перший крок»	Дубина К. Г.	1
	лістівка «До солдатів»	Дубина К. Г.	1
	лістівка «Наші завдання»	Дубина К. Г.	1
19 серп.	лістівка «До всіх робітників м. Миколаєва»	вул. Морська	32
22 серп.	газета «Соціал-Демократ» № 6	вул. Радісна, 7	1
	газета «Соціал-Демократ» № 10	вул. Радісна, 7	1
	брошура «Конференція кавказьких соціал-демократичних робітничих організацій»	вул. Радісна, 7	1
	лістівка «До всіх»	вул. Радісна, 7	36
	лістівка «До всіх робітників м. Миколаєва»	вул. Радісна, 7	7
25 серп.	газета «Соціал-Демократ» № 3	Дергаченко Т. Л.	1
	брошура «Повідомлення про III з'їзд РСДРП»	Дергаченко Т. Л.	1
27 серп.	лістівка «Жлятва»	Фуксман А. М.	1
	лістівка «До всіх про Державну думу»	Бондаренко Я. В.	1
	брошура «Повідомлення про III з'їзд РСДРП»	Бондаренко Я. В.	1
4 верес.	газета «Соціал-Демократ»	Бондаренко Я. В.	1
	лістівка «Цар-останній»	урочище Спаське	1
5 верес.	брошура «Прості речі про внутрішніх ворогів»	урочище Спаське	1
	лістівка «До всіх про Державну думу»	Бусловіч Б. С.	12
	газета «Соціал-Демократ» № 10	Бусловіч Б. С.	3
	газета «Соціал-Демократ» № 11	Бусловіч Б. С.	2
19 верес.	лістівка «Друга воля»	вул. Соборна	1
22 верес.	брошура «Резолюція з приводу утворення на півдні чотирьох обласних організацій»	вул. Спаська, 54	1
	лістівка «Наші вимоги»	Шипулінський Ф. П.	1
30 верес.	лістівка «Друга воля»	Щербаков П. С.	1
	лістівка «Останнє пробач, а може вибач»	Щербаков П. С.	1
1 жовт.	газета «Пролетарська справа»	Рейтер Й. М.	1
	брошура «Перший крок»	Рейтер Й. М.	2
	брошура «Наші вимоги»	Рейтер Й. М.	1
18 лист.	лістівка «До російського народу 18 листопада 1905 р.»	біля суднобуд. заводу	1
20 лист.	лістівка «Пролетарі всіх країн, єднайтесь!»	біля суднобуд. заводу	1
8 груд.	брошура «Маніфест Комуністичної партії» К. Маркса і Ф. Енгельса	вул. Соборна	5
	брошура «Маніфест Комуністичної партії» К. Маркса і Ф. Енгельса	театр Шеффера	56
	брошура «Маніфест Комуністичної партії» К. Маркса і Ф. Енгельса	шрапнельна майстерня	56
10 груд.	лістівка «Що було і що робити»	вул. Міщанська	46
	лістівка «Брати солдати»	вул. Міщанська	34

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Історія міст і сіл Української РСР. Миколаївська область. – К., 1971. – С. 21–23, 84, 85; Очерки истории Николаевской областной партийной организации. – Одесса, 1980. – С. 20, 25 та ін.
2. Листовки большевиков Украины периода первой русской революции (1905-1907 гг.). – К., 1955.
3. Державний архів Миколаївської області (далі – ДАМО), ф. 221, оп. 4, спр. 148.
4. ДАМО, ф. 229, оп. 4, спр. 120.
5. ДАМО, ф. 229, оп. 4, спр. 142.
6. ДАМО, ф. 229, оп. 4, спр. 143.

Рецензенти: Багмет М. О., д.і.н., професор, проректор Чорноморського державного університету імені Петра Могили;
 Колісниченко А. І., д.і.н., професор, завідувач кафедри Чорноморського державного університету імені Петра Могили.